

The Development Guidelines for Good Citizenship Characteristics for Secondary Level Students in Educational Opportunity Expansion Schools under the Mahasarakham Primary Educational Service Area 2

Sukanda Phubpha¹ and Kritkanok Duangchatom²

Faculty of Education, Rajabhat Maha Sarakham University, Thailand

E-mail: sukanda@gmail.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0008-0628-6675>

E-mail: Thekong-123@hotmail.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0007-3540-0783>

Received 19/07/2024

Revised 21/07/2024

Accepted 20/08/2024

Abstract

Background and Aims: Education plays a crucial role in developing good citizenship qualities in students at all levels because educational institutions are social institutions that help cultivate good citizens. Generally, the emphasis is on developing the nation's children and youth to be good citizens and capable of adapting to the changes occurring in society. Therefore, this research aims to study the current desirable state and the priority need of good citizenship characteristics for secondary-level students and to study the development guidelines for good citizenship characteristics for secondary-level students in educational opportunity expansion schools under the office of Maha Sarakham primary educational service area 2.

Methodology: The research procedures were divided into two phases. The first stage was to study the current desirable state and the priority need of good citizenship characteristics for secondary-level students, The sample group consists of 253 individuals, comprising 48 school administrators and 205 teachers, by stratified random sampling. The current condition has a confidence value of 0.93. The discriminant power ranges from 0.29 – 0.76. The statistics used for data were analyzed by mean, and standard deviation. The second stage was the study of the guidelines for developing good citizenship characteristics for secondary-level students in educational opportunity expansion schools under the office of Maha Sarakham primary educational service area 2. The Key informants for studying the guidelines included 6 individuals, and a group of 7 experts was involved in evaluating the guidelines. The tools used in the research were interviews and assessment forms to evaluate the suitability and feasibility of the development guidelines.

Results: 1. The current state overall was high average and the desirable state overall was in the highest level. The priority needs ranked from high to low level were 1) respect the rules 2) respect the rights of others 3) responsibility 4) morality and ethics. 2. the development guidelines for good citizenship characteristics for secondary level students were 21 guidelines as follows: 1) respect the rules 3 guidelines 2) respect the rights of others 3 guidelines 3) responsibility 3 guidelines and 4) morality and ethics 5 guidelines. The results of evaluating the suitability and feasibility of the overall approach were at the highest level.

Conclusion: Good citizenship characteristics for lower secondary school students are attributes that reflect students' knowledge, understanding, thoughts or attitudes, and conduct towards themselves and others. These include social responsibility and respect for others under the democratic system, possessing moral and ethical values, being proud of their Thai identity, and respecting laws and social norms of the community, locality, and educational institutions. Additionally, it includes demonstrating public-spiritedness, discipline, self-responsibility, respect for diversity and others' rights, and a clear understanding of their rights and duties. The components are as follows: 1) Respect the rules 2) Respecting the rights of others 3) Responsibility and 4) Morality and Ethics.

Keywords: Development Guidelines; Good Citizenship; Junior High School Students

แนวทางการพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองที่ดีของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2

สุกานดา บุปผา¹ และ กฤษณก ดวงชาตม²

^{1,2}คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

บทคัดย่อ

ภูมิหลังและวัตถุประสงค์การวิจัย: การศึกษามีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองที่ดีของนักเรียน นักศึกษาทุกระดับนั้นเพราะสถานศึกษาเป็นสถาบันทางสังคมที่จะช่วยพัฒนาให้คนเป็นพลเมืองดี โดยทั่วไปการให้ความสำคัญกับการพัฒนาเด็กและเยาวชนของชาติให้มีความเป็นพลเมืองดี และมีความสามารถที่จะปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคมได้ ดังนั้นการวิจัยครั้งนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์และความต้องการจำเป็นคุณลักษณะความเป็นพลเมืองที่ดีของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น และเพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาความเป็นพลเมืองที่ดีของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2

ระเบียบวิธีการวิจัย : การวิจัยแบ่งเป็น 2 ระยะ คือ ระยะที่ 1 ศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์และความต้องการจำเป็นคุณลักษณะความเป็นพลเมืองที่ดีของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น กลุ่มตัวอย่าง 253 คน ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 48 คน และครูผู้สอน จำนวน 205 คน สุ่มตัวอย่างโดยใช้วิธีการสุ่มแบบแบ่งชั้นภูมิ แบบสอบถาม มีลักษณะเป็นแบบมาตราประมาณค่า 5 ระดับ มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .93 และมีค่าอำนาจจำแนกอยู่ระหว่าง 0.29 – 0.76 สถิติที่ใช้วิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระยะที่ 2 ศึกษาแนวทางการพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองที่ดีของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการศึกษาแนวทาง จำนวน 6 คน และกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อประเมินแนวทาง จำนวน 7 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์และแบบประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของแนวทางการพัฒนา

ผลการวิจัย: 1. สภาพปัจจุบันมีค่าเฉลี่ยโดยรวมอยู่ในระดับมาก ส่วนสภาพที่พึงประสงค์โดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด และเรียงลำดับตามผลตามความต้องการจำเป็น ดังนี้ 1) เคารพกฎกติกา 2) เคารพสิทธิผู้อื่น 3) ความรับผิดชอบ และ 4) คุณธรรมและจริยธรรม ตามลำดับ 2. แนวทางการพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองที่ดีของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ประกอบด้วย 14 แนวทาง ได้แก่ 1) เคารพกฎกติกา มี 3 แนวทาง 2) เคารพสิทธิผู้อื่น มี 3 แนวทาง 3) ความรับผิดชอบ มี 3 แนวทาง และ 4) คุณธรรมและจริยธรรม มี 5 แนวทาง และแนวทางมีผลการประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด

สรุปผล: คุณลักษณะความเป็นพลเมืองที่ดีของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น เป็นคุณลักษณะของนักเรียนในการแสดงออกถึงการมีความรู้ความเข้าใจ ความคิดหรือเจตคติ และการปฏิบัติตนในทางที่ดีงามต่อตนเอง ต่อผู้อื่น รับผิดชอบต่อสังคมและมีความเคารพผู้อื่น ตามระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย มีคุณธรรม จริยธรรม ภาคภูมิใจในความเป็นไทย เคารพกฎหมายและกติกาสังคม ชุมชน ท้องถิ่น สถาบันการศึกษา รวมทั้งการแสดงออกถึงการเป็นบุคคลที่มีจิตสาธารณะ มีวินัยและรับผิดชอบต่อตนเอง เคารพความแตกต่างและสิทธิของบุคคลอื่นและรู้จักสิทธิและหน้าที่ของตนเองเป็นอย่างดี ประกอบด้วยองค์ประกอบ ดังนี้ 1) ความรับผิดชอบ 2) เคารพกฎกติกา 3) คุณธรรมและจริยธรรม และ 4) เคารพสิทธิผู้อื่น

คำสำคัญ: แนวทางการพัฒนา; ความเป็นพลเมืองที่ดี; นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น

บทนำ

การเป็นพลเมืองดีต้องดีทั้งภายในตนเอง ครอบครัว และสังคม การมีความรับผิดชอบต่อนอง การมีความรับผิดชอบต่อสังคมและการไปทำหน้าที่ในการใช้สิทธิเลือกตั้ง ดังที่กล่าวมาข้างต้นจึงกล่าวได้ว่า ความตระหนักในการเป็น "พลเมืองที่ดี" คือ การมีจิตสำนึกร่วมในความเป็นเจ้าของประเทศ สำนึกในสิทธิหน้าที่และความรับผิดชอบ ที่มีต่อตนเอง ครอบครัว สังคมและประเทศชาติ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตัว ไม่เพิกเฉยต่อประเด็นสาธารณะ ไม่มีใครเพิกเฉยคิดว่าธุระไม่ใช่ หรือรอแต่จะได้รับความช่วยเหลือจากรัฐบาลเท่านั้น แต่พร้อมที่จะมีส่วนช่วยเหลือสังคม ปกป้องอนุรักษ์ ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม มีความปรารถนามีส่วนร่วมรับผิดชอบและเป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาประเทศ การสร้างจิตสำนึกแห่งความเป็นพลเมืองดีที่ถูกต้องให้แก่คนในชาติจึงเป็นเรื่องด่วนสำคัญที่ควรเร่งสร้างให้เกิดขึ้นโดยเร็ว ด้วยความร่วมมือของทุกภาคส่วนทั้งระบบการศึกษา การจัดหลักสูตรการศึกษาที่ว่าด้วยบทบาทหน้าที่ที่ความเป็นพลเมืองไทย สิทธิหน้าที่ ความรับผิดชอบ รวมทั้งสถาบันครอบครัวที่พ่อแม่ควรปลูกฝังให้ลูกเติบโตมาเป็นพลเมืองที่ดีของประเทศ รวมทั้งการผนวกกำลังเครือข่ายเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลกันในการสร้างคนไทยรุ่นใหม่ที่จะก้าวไปสู่สาขาอาชีพต่าง ๆ ทั้งหน่วยงานภาครัฐ เอกชน ภาคประชาชน ให้มีจิตสำนึกแห่งความเป็นพลเมืองแท้ที่จริงเพื่อการขับเคลื่อนประเทศชาติไปข้างหน้าร่วมกัน (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, 2559) สอดคล้องกับปริญญญา เทวานฤมิตรกุล (2555) ที่กล่าวว่าสังคมทุกสังคมในปัจจุบันล้วนปรารถนาที่จะอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขพัฒนาสังคมให้ก้าวไปอย่างต่อเนื่อง และปัจจัยสำคัญที่จะช่วยผลักดันให้สังคมขับเคลื่อนไปได้อย่างที่คาดหวังก็คือ พลเมืองของประเทศ เช่นเดียวกับที่ประเทศไทยจะพัฒนาและเจริญก้าวหน้าไปสู่ความเป็นสังคมไทยที่พึงปรารถนา เป็นสังคมที่มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืนได้ก็ด้วยกำลังสำคัญในการขับเคลื่อนประเทศไทยคือ พลเมืองไทย อีกทั้งการปรับโครงสร้างทางสังคมสะท้อนให้เห็นบทบาทของการเป็นพลเมืองของประชาชน ในการรู้จักถึงสิทธิและหน้าที่ของความเป็นพลเมืองที่แตกต่างจากการเป็นผู้อยู่ใต้ปกครองเท่านั้น ด้วยการให้ความสำคัญกับการสร้างบรรทัดฐานค่านิยมและแนวคิดอื่น ๆ ต่อประชาชนการ สนับสนุนให้ประชาชนมีความเข้าใจ และตระหนักถึงความเป็นพลเมืองจึงไม่ใช่หน้าที่อื่นใด ขององค์กรใดองค์การหนึ่งแต่เป็นรวมพลังของทุกภาคส่วนในสังคมให้เกิดการพัฒนาสู่ความเป็นพลเมืองที่ดี การให้ความสำคัญกับการพัฒนาทรัพยากรบุคคลให้มีคุณภาพและการส่งเสริมให้เยาวชนตระหนักในบทบาทหน้าที่ที่ความเป็นพลเมืองที่ดีจึงเป็นกลไกสำคัญที่จะช่วยพัฒนาประเทศ การกล่อมเกลาก่อนทางสังคมเพื่อพัฒนาให้บุคคลมีคุณธรรมและมีคุณภาพรู้จักหน้าที่ต่อตนเอง และหน้าที่ต่อส่วนรวมมีคุณธรรมและจริยธรรมที่ดีงามนั้นจะต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายฝ่าย เช่น สถาบันครอบครัว สถาบันทางศาสนา และสถาบัน การศึกษาเป็นกระบวนการที่ได้ยอมรับว่าเป็นกระบวนการที่สามารถแก้ปัญหาและพัฒนาคุณภาพชีวิตได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะผู้เรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ซึ่งส่วนใหญ่อยู่ในช่วงอายุระหว่าง 13-15 ปี ซึ่งเข้าสู่วัยหนุ่มสาวสภาพทางจิตใจเริ่มเกิดการเปลี่ยนแปลงและชอบความเป็นอิสระ อยากรู้ อยากลอง ซึ่งถือว่าเป็นกลุ่มที่เสี่ยงอาจกระทำในสิ่งที่ผิดได้ ในขณะที่สังคมไทยมีความต้องการให้คนไทยมีคุณภาพ มีความดี เก่งและมีความสุข (สุนันทา รักดีไทย, 2561)

จากการศึกษาเบื้องต้นพบปัญหาว่าโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2 หลายโรงเรียนยังขาดความพร้อมในบางเรื่องที่จะทำให้เด็กนักเรียนเป็นคนที่มีสมบูรณ์ตามความมุ่งหวังของสังคม นักเรียนขาดความสนใจในการเรียน ปัญหาการเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ได้แก่ กิจกรรมลูกเสือ เนตรนารี กิจกรรมแนะแนว กิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ ในส่วนกิจกรรมนักเรียนมีการเลือกตั้งคณะกรรมการสภานักเรียน และมีการบริหารงานกิจการนักเรียนในรูปแบบของสภานักเรียน

คณะกรรมการสถานักเรียนและนักเรียน สภาโดยรวมยังขาดความกระตือรือร้นในการมีส่วนร่วม ในการจัดกิจกรรม รวมไปถึงเด็กนักเรียนขาดต้นแบบที่ดีในการดำเนินชีวิต

จากที่มาและความสำคัญของความเป็นพลเมืองที่ดีดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงได้สนใจทำการวิจัยเรื่องแนวทางการพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองที่ดีของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2 ทั้งนี้เพื่อนำผลการศึกษาวิจัยครั้งนี้ไปใช้ประโยชน์เป็นสารสนเทศสำคัญสำหรับประกอบการพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองที่ดีของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2 ได้อย่างเหมาะสม ผู้วิจัยคาดหวังเป็นอย่างยิ่งว่าผลการวิจัยครั้งนี้จะเป็นประโยชน์ต่อสถานศึกษาทุกแห่ง รวมทั้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการนำแนวทางไปใช้ตามความเหมาะสม อันจะส่งผลดีต่อกระบวนการ พัฒนาเยาวชน นักเรียน และนักศึกษาให้เป็นพลเมืองและพลโลกที่ดี เป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์และความต้องการจำเป็นคุณลักษณะความเป็นพลเมืองที่ดีของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2
2. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองที่ดีของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2

การทบทวนวรรณกรรม

การวิจัย แนวทางการพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองที่ดีของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2 ครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดที่เกี่ยวข้องจากหน่วยงาน นักการศึกษาและนักวิชาการ เพื่อนำไปสังเคราะห์องค์ประกอบคุณลักษณะความเป็นพลเมืองของนักเรียน ดังนี้

ธัญธัช วิภาติภูมิประเทศ (2556) มีความเห็นว่าความเป็นพลเมืองดี เป็นคุณลักษณะของประชาชนในระบอบประชาธิปไตย ประกอบด้วย 1) เคารพกติกา: ยอมรับความเสมอภาคของผู้อื่น เคารพกฎหมาย ยอมรับผลกระทบที่เกิดขึ้น ยอมรับวิธีแก้ไขปัญหา และการไม่ใช้ความรุนแรง 2) เคารพสิทธิผู้อื่น : ไม่คุกคามเสรีภาพผู้อื่น ไม่สร้างความเดือดร้อน นิยมเหตุผล ยอมรับความหลากหลาย และแตกต่างระหว่างบุคคล มองเห็นความเป็นพลเมือง และการเป็นเจ้าของประเทศของผู้อื่นเท่ากับตน 3) รับผิดชอบ: พึ่งตนเอง ไม่ตรงอยู่ใต้อำนาจหรือการอุปถัมภ์ของผู้ใด ตระหนักถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการกระทำ ของตน ไม่สร้างปัญหา และแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง

สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ (2560) ได้สรุปคุณสมบัติของความเป็นพลเมืองที่ดีในระบอบประชาธิปไตย โดยพิจารณาตามการให้คุณค่าหรือให้ความสำคัญต่อการเป็นพลเมืองที่ดี คือ พลเมืองที่มีความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม และพลเมืองที่มีความเคารพผู้อื่น ดังนี้ 1) ความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม 2) ความเคารพผู้อื่น

วัชรินทร์ ชาฤทธิศิลป์ (2561) ศึกษาความเป็นพลเมืองของเยาวชนไทย โดยกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ นักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายชั้นปีที่ 6 และ นักศึกษาในระดับอุดมศึกษาในเขตภาคกลาง ภาคใต้ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคเหนือ ผลการศึกษา พบว่า ความเป็นพลเมืองของเยาวชนไทย ประกอบด้วย องค์ประกอบ 5 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ 2) ด้านยึดมั่นในความถูกต้อง 3) ด้านความรับผิดชอบต่อสังคม 4) ด้านคุณธรรม จริยธรรม และ 5) ด้านการมีส่วนร่วม

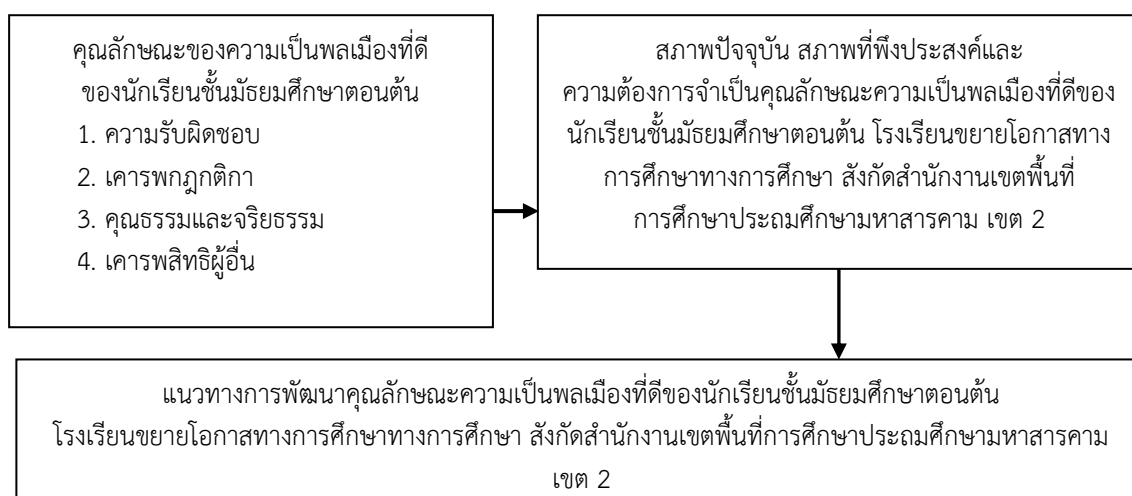
อัจฉรา อยุทศิริกุล (2561) เสนอว่า ความเป็นพลเมืองดีเป็นคุณสมบัติประการหนึ่งของประชาชนที่อาศัยอยู่ในประเทศ และตระหนักถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมในกิจการสาธารณะ ประกอบด้วย 1) ความรับผิดชอบต่อ: เคารพสิทธิผู้อื่น ไม่สร้างความเดือดร้อน ใช้เหตุผล ตระหนักถึงประโยชน์ส่วนรวม ยอมรับผลกระทบที่เกิดขึ้น 2) มีส่วนร่วม: เอาใจใส่ติดตามปัญหา ติดตามนโยบายและแผนงานการพัฒนาสังคมของรัฐบาล มีส่วนจัดการกับปัญหา และการแก้ไขปัญหาในชุมชน 3) รักษาความเป็นธรรม: ไม่นิยมความรุนแรง ปฏิบัติตนตามกฎหมาย รู้จักคัดค้านความไม่ชอบธรรม การเอาเปรียบกันเองในสังคม และต่อต้านการกระทำที่ละเมิดสิทธิ เสรีภาพของมนุษย์

ธงชัย สมบูรณ์ (2562) เขียนบทความวิชาการเรื่อง รัฐชาติ : การศึกษาและการสร้างความเป็นพลเมืองที่ดีโดยมีบทสรุปคุณลักษณะของผู้เรียนในฐานะพลเมืองดี ดังนี้ 1) ผู้เรียนที่มีความรักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ 3) ผู้เรียนที่มีวินัย 4) ผู้เรียนที่เป็นผู้ใฝ่เรียนรู้ 5) ผู้เรียนที่มีความเป็นอยู่อย่างพอเพียง 6) ผู้เรียนที่มุ่งมั่นในการทำงานพร้อมที่จะเป็นพลเมืองที่ดี 7) ผู้เรียนที่รักความเป็นไทย 8) ผู้เรียนที่มีจิตสาธารณะ

Harris (2010 ; อ้างถึงในชัยยศ จินารัตน์, 2565) อธิบายว่า ความเป็นพลเมืองดี เป็นความกระตือรือร้นของประชาชนในการเข้าไปมีส่วนร่วมแก้ไข และพัฒนาประเทศของตน ประกอบด้วย 1) ความรับผิดชอบต่อ (Responsible) บริจาคอาหาร สมทบทุนมูลนิธิ หรือช่วยเหลือผู้ประสบภัย 2) มีส่วนร่วม (Participation) สนใจปัญหา นำเสนอทางเลือก ติดตามการช่วยเหลือ และอาสาทำงานสาธารณะ 3) รักความเป็นธรรม (Justice Oriented) มีคำถาม ตั้งข้อสังเกต รวบรวมข้อมูล นำเสนอระบบใหม่ วิธีใหม่ และการให้เหตุผล

จากการทบทวนวรรณกรรม สรุปองค์ประกอบคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองที่ดีของนักเรียน ประกอบด้วย 1) ความรับผิดชอบต่อ 2) เคารพกฎกติกา 3) คุณธรรมและจริยธรรม และ 4) เคารพสิทธิผู้อื่น

กรอบแนวคิดการวิจัย

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัย

ระยะที่ 1 ศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์และความต้องการจำเป็นคุณลักษณะความเป็นพลเมืองที่ดีของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ตารางที่ 1 แสดงจำนวนประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

อำเภอ	จำนวนประชากร (คน)		รวม	จำนวนกลุ่มตัวอย่าง (คน)		รวม
	ผู้บริหารฯ	ครู		ผู้บริหารฯ	ครู	
พยัคฆภูมิพิสัย	14	227	241	14	62	76
วาปีปทุม	14	215	229	14	56	70
นาเชือก	8	128	136	8	35	43
นาดูน	5	80	85	5	21	26
ยางสีสุราช	7	112	119	7	31	38
รวม	48	762	810	48	205	253

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม โดยแบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 สถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม เป็นแบบตรวจสอบรายการ (Checklist) ประกอบด้วย ตำแหน่ง และอำเภอที่เป็นที่ตั้งของสถานศึกษา

ตอนที่ 2 สอบถามเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์คุณลักษณะความเป็นพลเมืองที่ดีของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2 ลักษณะเป็นแบบมาตราประมาณค่า (Rating scale) 5 ระดับ

3. การหาคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย โดยนำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นเสนอผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน เพื่อตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content validity) ของแบบถาม จากนั้นหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of item Objective Congruence : IOC) ตามความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ สรุปข้อคำถามมีค่า IOC ตั้งแต่ .80 – 1.00 ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ จากนั้นนำแบบสอบถามไปทดลองใช้ (Try Out) กับผู้บริหารสถานศึกษาและครูที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ จำนวน 30 คน เพื่อหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถามทั้งฉบับ โดยการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha Coefficient) ตามวิธีของครอนบาค (Cronbach, 1970) สรุปมีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .93 และมีค่าอำนาจจำแนกอยู่ระหว่าง 0.29 – 0.76

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. การวิเคราะห์ข้อมูลสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์โดยการวิเคราะห์จากแบบสอบถามที่รวบรวมกลับคืน โดยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

ตอนที่ 1 สถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม เป็นแบบตรวจสอบรายการ (Checklist) ประกอบด้วย ตำแหน่ง และอำเภอที่เป็นที่ตั้งของสถานศึกษา โดยการแจกแจงความถี่และหาค่าร้อยละ

ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ กำหนดใช้สถิติพื้นฐานในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ค่าเฉลี่ย (Mean) และ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation : S.D)

2. การวิเคราะห์ข้อมูลความต้องการจำเป็น โดยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

1) นำข้อมูลจากการศึกษาความสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ มาวิเคราะห์หาความต้องการจำเป็นในการพัฒนา โดยใช้เทคนิค Modified Priority Needs Index (PNI_{Modified}) โดยใช้สูตรในการคำนวณ (สุวิมล ว่องวานิช, 2558) ดังนี้

$$PNI_{Modified} = (I - D) / D$$

เมื่อ PNI Modified หมายถึง ดัชนีการจัดเรียงลำดับความสำคัญของความต้องการ

I = Importance หมายถึง ค่าเฉลี่ย (Mean) ของสภาพที่คาดหวัง คือระดับความต้องการ

D = Degree of Success หมายถึง ค่าเฉลี่ย (Mean) ของสภาพที่เป็นจริงในปัจจุบัน
ตัวเลขดัชนีความต้องการสูง แสดงว่ามีความจำเป็นในการพัฒนามาก

ระยะที่ 2 ศึกษาแนวทางการพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองที่ดีของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2

1. การดำเนินการวิจัย แบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาแนวทางการพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองที่ดีของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โดยนำผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากระยะที่ 1 มาจัดลำดับความสำคัญ โดยเรียงดัชนีลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็น มากำหนดประเด็นข้อคำถามในการสัมภาษณ์ และสร้างแบบสัมภาษณ์ เพื่อสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง 6 คน ตามที่กำหนดไว้ จากนั้นสรุปผลการศึกษาโดยการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการพรรณนาวิเคราะห์ นำมาพัฒนาเป็นแนวทางการพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองที่ดีของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2

ขั้นตอนที่ 2 ยกร่างแนวทางการพัฒนาความเป็นพลเมืองที่ดีของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2 โดยผู้วิจัยยกร่างแล้วนำเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

ขั้นตอนที่ 3 ประเมินแนวทางการพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองที่ดีของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2 โดยผู้วิจัยนำร่างแนวทาง เสนอต่อผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 7 คน ตามที่กำหนดไว้ เพื่อประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของแนวทาง

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

2.1 แบบสัมภาษณ์ เป็นลักษณะแบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured) เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาความเป็นพลเมืองที่ดีของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2

2.2 แบบประเมิน เป็นลักษณะเป็นแบบมาตราประมาณค่า 5 ระดับ กำหนดใช้สถิติพื้นฐานในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ค่าเฉลี่ย (Mean) และ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation : S.D.)

3. วิเคราะห์ข้อมูล

3.1 แบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) จากแบบบันทึกการสัมภาษณ์

3.2 แบบประเมิน กำหนดใช้สถิติพื้นฐานในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation : S.D.) โดยกำหนดเกณฑ์การแปลความหมาย ดังนี้

4.51 - 5.00 หมายถึง มีความเหมาะสม/ความเป็นไปได้ของแนวทางอยู่ในระดับมากที่สุด

3.51 - 4.50 หมายถึง มีความเหมาะสม/ความเป็นไปได้ของแนวทางอยู่ในระดับมาก

2.51 - 3.50 หมายถึง มีความเหมาะสม/ความเป็นไปได้ของแนวทางอยู่ในระดับปานกลาง

1.51 - 2.50 หมายถึง มีความเหมาะสม/ความเป็นไปได้ของแนวทางอยู่ในระดับน้อย

1.00 - 1.50 หมายถึง มีความเหมาะสม/ความเป็นไปได้ของแนวทางอยู่ในระดับน้อยที่สุด

ผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์และความต้องการจำเป็นความเป็นพลเมืองที่ดีของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2

ตารางที่ 2 แสดงผลการวิเคราะห์สภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์และความต้องการจำเป็น โดยรวมและรายด้าน

คุณลักษณะความเป็นพลเมืองที่ดีของนักเรียน	สภาพปัจจุบัน		ระดับ	สภาพที่พึงประสงค์		ระดับ	PNI Modified	ลำดับ
	\bar{X}	S.D.		\bar{X}	S.D.			
ความรับผิดชอบ	3.72	0.53	มาก	4.89	0.50	มากที่สุด	.31	3
เคารพกฎกติกา	3.65	0.46	มาก	4.92	0.46	มากที่สุด	.35	1
คุณธรรมและจริยธรรม	3.77	0.50	มาก	4.90	0.45	มากที่สุด	.30	4
เคารพสิทธิผู้อื่น	3.62	0.49	มาก	4.88	0.47	มากที่สุด	.35	2
เฉลี่ยรวม	3.69	0.50	มาก	4.90	0.47	มากที่สุด	.33	-

สภาพปัจจุบันโดยรวม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.69$; S.D. = 0.50) เรียงลำดับจากด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดถึงต่ำสุด ดังนี้ คุณธรรมและจริยธรรม ค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.77$; S.D. = 0.50) รองลงมา คือ ความรับผิดชอบ ค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.72$; S.D. = 0.53) เคารพกติกา มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.65$; S.D. = 0.46) และเคารพสิทธิผู้อื่น มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.62$; S.D. = 0.49) ตามลำดับ

สภาพที่พึงประสงค์โดยรวม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.90$; S.D. = 0.47) เรียงลำดับจากด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดถึงต่ำสุด ดังนี้ เคารพกฎกติกา มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.92$; S.D. = 0.46) รองลงมา คุณธรรมและจริยธรรม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.90$; S.D. = 0.45) ความรับผิดชอบ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.89$; S.D. = 0.50) และเคารพสิทธิผู้อื่น มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.88$; S.D. = 0.47) ตามลำดับ

ความต้องการจำเป็นโดยรวมมีค่า $PNI_{Modified} = .33$ โดยข้อที่มีค่าดัชนีความต้องการจำเป็นสูงสุด คือ เคารพกฎกติกา ($PNI_{Modified} = .35$) รองลงมาได้แก่ เคารพสิทธิผู้อื่น ($PNI_{Modified} = .35$) ความรับผิดชอบ ($PNI_{Modified} = .31$) และ คุณธรรมและจริยธรรม ($PNI_{Modified} = .30$) ตามลำดับ

2. ผลการศึกษาแนวทางการพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองที่ดีของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2 สรุปได้แนวทาง 14 แนวทาง ดังนี้

2.1 คุณลักษณะความเป็นพลเมืองที่ดีด้านเคารพกฎกติกา มี 3 แนวทาง ดังนี้ 1) ควรมีการส่งเสริมสนับสนุนการเคารพกติกา เคารพกฎหมายให้กับนักเรียนโดยใช้กิจกรรมและวิธีการที่มีความหลากหลาย 2) ควรส่งเสริมให้ครูผู้สอนจัดกิจกรรมการเรียนรู้ทุกรายวิชาให้มีการบูรณาการการส่งเสริมความเป็นพลเมืองที่ดีด้านการเคารพกฎกติกาของชุมชนและกฎหมายบ้านเมือง 3) ครูผู้สอนควรมีการสอดแทรกความเป็นพลเมืองที่ดีด้านเคารพกฎกติกาในกิจกรรมต่างๆในสถานศึกษา สอดแทรกและบูรณาการในการจัดการเรียนรู้ในทุกๆรายวิชา

2.2 คุณลักษณะความเป็นพลเมืองที่ดีด้านเคารพสิทธิผู้อื่น มี 3 แนวทาง ดังนี้ 1) ควรมีการจัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับหลักการปกครองในระบอบประชาธิปไตย การปกครองโดยกฎหมาย ระบบการแบ่งแยกอำนาจ ระบบการเลือกตั้ง และการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน 2) ควรสนับสนุน ส่งเสริมให้สถาบันครอบครัว ชุมชน ตลอดจนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ เช่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เข้ามามีส่วนร่วมในการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองของผู้เรียนด้านการเคารพสิทธิ การเคารพผู้อื่น การรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น 3) ครูผู้สอนควรมีการสอดแทรกความเป็นพลเมืองที่ดีด้านเคารพสิทธิผู้อื่นในกิจกรรมต่างๆในสถานศึกษา สอดแทรกและบูรณาการในการจัดการเรียนรู้ในทุกๆรายวิชา

2.3 คุณลักษณะความเป็นพลเมืองที่ดีด้านความรับผิดชอบ มี 3 แนวทาง ดังนี้ 1) ควรมีการจัดกระบวนการจัดการเรียนรู้ ส่งเสริม สร้างความตระหนักให้นักเรียนมีความรับผิดชอบต่อตนเอง ต่อผู้อื่น ต่อครอบครัว และต่อสังคม 2) ผู้บริหารสถานศึกษา ครู ควรมีลักษณะและพฤติกรรมเป็นต้นแบบของการมีความรับผิดชอบต่อ และ 3) การเสริมสร้างทัศนคติที่ดี การสนับสนุนให้มีการลงมือปฏิบัติ การส่งเสริมให้มีการประยุกต์ใช้ และประเมินผลพฤติกรรมอย่างต่อเนื่อง

2.4 คุณลักษณะความเป็นพลเมืองที่ดีด้านคุณธรรมและจริยธรรม มี 5 แนวทาง ดังนี้ 1) ควรมีการส่งเสริมและจัดทำหลักสูตรความเป็นพลเมืองที่ดีของนักเรียนด้านการมีคุณธรรมและจริยธรรม 2) ควรมีการส่งเสริม สนับสนุนทักษะชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงให้กับนักเรียน 3) ควรควรมีการส่งเสริม สนับสนุนให้นักเรียนได้ร่วมงานอาสาสมัคร งานบำเพ็ญประโยชน์ งานสาธารณกุศล และการมีจิตสาธารณะ 4) ควรจัดทำหลักสูตรความเป็นพลเมืองที่ดีของนักเรียนด้านการมีคุณธรรมและจริยธรรม 5) ควรส่งเสริมให้ครูผู้สอนจัดกิจกรรมการเรียนรู้ทุกรายวิชาให้มีการบูรณาการการส่งเสริมความเป็นพลเมืองดี สอดแทรกหลักคุณธรรม จริยธรรม และหลักศาสนา รวมถึงหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

โดยมีสรุปผลการประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของแนวทางโดยรวมและรายด้าน อยู่ในระดับมากที่สุด

อภิปรายผล

1. ผลการศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์และความต้องการจำเป็นคุณลักษณะความเป็นพลเมืองที่ดีของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2

สภาพปัจจุบันโดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ เคารพสิทธิผู้อื่น ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากสภาพปัจจุบันนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นยังมีการแสดงออกถึงการเคารพสิทธิผู้อื่นน้อยมาก นั่นเพราะอาจเกิดจากปัจจุบันที่เป็นโลกแห่งความเปลี่ยนแปลง เป็นโลกสมัยใหม่ที่มีการแข่งขันสูงทั้งในทุกด้าน ทั้งด้าน สังคม เศรษฐกิจ การเมือง รวมทั้งการศึกษาด้วยเช่นเดียวกัน การเอาใจเอาเปรียบของคน การแก่งแย่งชิงดีชิงเด่นมีให้เห็นบ่อยครั้ง ส่งผลให้เกิดการละเมิดสิทธิส่วนบุคคลมากมาย ดังนั้นสถานศึกษารวมถึงผู้มีส่วนเกี่ยวข้องจึงควรตระหนักถึงการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองนักเรียนด้านการเคารพสิทธิ เพื่อให้เป็นไปตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2560 ที่บัญญัติไว้ในมาตรา 20 ว่า บุคคลย่อมมีสิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกาย การจับและการคุมขังบุคคลจะกระทำมิได้ เว้นแต่มีคำสั่งหรือหมายของศาลหรือมีเหตุอย่างอื่นตามที่กฎหมายบัญญัติ การค้นตัวบุคคลหรือการกระทำใดอันกระทบกระเทือนต่อสิทธิหรือเสรีภาพในชีวิตหรือร่างกายจะกระทำมิได้ เว้นแต่มีเหตุตามที่กฎหมายบัญญัติการทรมาน ทารุณกรรม หรือการลงโทษด้วยวิธีการโหดร้ายหรือไร้มนุษยธรรมจะกระทำมิได้ ซึ่งเป็นไปตามยุทธศาสตร์พัฒนาการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง พ.ศ. 2553-2561 (สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, 2560) ที่ได้กำหนดคุณสมบัติของความเป็นพลเมืองว่า พลเมืองในระบอบประชาธิปไตยจึงต้องเคารพ สิทธิเสรีภาพของผู้อื่น และจะต้องไม่ใช้สิทธิเสรีภาพของตนไปละเมิดสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น โดยแนวทางการปฏิบัติตนในการเคารพสิทธิของตนเองและผู้อื่น การปฏิบัติตนตามสิทธิของตนเองและผู้อื่นในสังคมเป็นสิ่งที่ช่วยจัดระเบียบให้กับสังคมสงบสุข และกระทรวงศึกษาธิการ (2551) ที่กล่าวถึงคุณลักษณะพลเมืองว่า ไม่ใช้สิทธิเสรีภาพของตนไปละเมิดสิทธิเสรีภาพของบุคคลอื่น (ทั้งนี้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญมาตรา 28) ไม่ว่าจะเป็สิทธิเสรีภาพในเคหสถาน สิทธิเสรีภาพในการเดินทางและการติดต่อสื่อสาร สิทธิเสรีภาพในการนับถือศาสนา สิทธิเสรีภาพทางวิชาการ สิทธิเสรีภาพในการชุมนุมโดยปราศจากอาวุธ เป็นต้น และยังสอดคล้องกับปริญญา เทวานฤมิตรกุล (2555) ที่ว่าในระบอบประชาธิปไตยทุกคนเป็นเจ้าของประเทศทุกคนมีสิทธิ เสรีภาพ แต่ถ้าทุกคนใช้สิทธิโดยคำนึงถึงแต่ประโยชน์ของตนเอง หรือเอาแต่ความคิดของตนเองเป็นที่ตั้ง โดยไม่คำนึงถึงสิทธิผู้อื่น หรือไม่สนใจว่าจะเกิดความเดือดร้อนแก่ผู้ใด ย่อมจะทำให้เกิดการใช้สิทธิที่กระทบกระทั่งกันจนไม่อาจจะอยู่ร่วมกันอย่างผาสุกต่อไปได้

สภาพที่พึงประสงค์โดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ เคารพกฎ กติกา ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการพัฒนาความเป็นพลเมืองดีของนักเรียน ซึ่งส่วนใหญ่จะใช้เวลาอยู่ในสถานศึกษา มาก และอยู่ร่วมกันกับบุคคลอื่นที่มีความแตกต่างกัน โดยในสถานศึกษาก็มีการ ตั้งกฎกติกา ระเบียบต่าง ๆ เพื่อควบคุมการอยู่ร่วมกัน การปฏิบัติตามกฎกติกาในสถานศึกษาและเคารพกติกาในการอยู่ร่วมกัน จึงเป็นหลักปฏิบัติที่สำคัญอันดับแรกของนักเรียน ซึ่งสอดคล้องกับปกรณ์ ปรียากกร (2558) กล่าวว่า ความเป็นพลเมืองในมิติหน้าที่พลเมือง เป็นลักษณะของผู้ที่เป็นพลเมืองไทยที่ต้องมีหน้าที่สำคัญในการรับการศึกษาและมีอาชีพที่สุจริต ปฏิบัติตามกฎหมายโดยเคร่งครัด มีหน้าที่ใช้สิทธิเลือกตั้งอย่างสุจริตและเที่ยงธรรม พิทักษ์รักษาชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และการปกครองระบอบประชาธิปไตย รัฐบาลทหารป้องกันประเทศ เสียภาษีอากรโดยสุจริต พิทักษ์ ปกป้อง และสืบสานศิลปวัฒนธรรมของชาติและภูมิปัญญาท้องถิ่น อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ช่วยเหลือราชการและรักษาผลประโยชน์ของชาติ ช่วยเหลือในการ ป้องกันและบรรเทาภัยพิบัติสาธารณะ

ความต้องการจำเป็น ด้านที่มีค่าดัชนีความต้องการจำเป็นสูงสุด คือ เคารพกฎกติกา ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาสภาพปัจจุบันที่ด้านเคารพกฎกติกา นั้นแสดงว่าสถานศึกษาควรให้ความสำคัญและมีการพัฒนาความเป็นพลเมืองที่ดีของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นที่สอดคล้องและเกี่ยวข้องกับเคารพกฎกติกา โดยเร่งด่วน ดังที่สำนักงานเลขาธิการผู้แทนราษฎร (2559) ที่กล่าวถึงความสำคัญของความเป็นพลเมืองดีสังคมว่า พลเมืองดีต้องมุ่งให้สังคมมีความเป็นระเบียบ สงบเรียบร้อย เพราะทุกคนต้องปฏิบัติตามระเบียบกติกา ของสังคม ซึ่งเป็นกฎเกณฑ์ที่ทุกคนยอมรับ เพราะพลเมืองดีจะไม่ก่อความวุ่นวายหรือสร้างความเดือดร้อนแก่ผู้อื่น เพื่อรักษาความเป็นระเบียบเรียบร้อยและสงบสุขแก่สังคม นอกจากนี้พลเมืองดีจะตักเตือนและปฏิบัติตนให้เป็นแบบอย่างที่ดีแก่บุคคลบางส่วนที่ยังหลงผิดประพฤตินิดหน่อย และคณะกรรมการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยตามวิถีรัฐธรรมนูญ (2559) ที่ระบุถึงคุณสมบัติของความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของคนไทยต้องเคารพกติกา เคารพกฎหมาย ใช้กติกาในการแก้ปัญหา ไม่ใช่กำลัง และยอมรับผลของการละเมิดกฎหมาย กล่าวโดยสรุปจากการศึกษาครั้งนี้ โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2 จึงควรมีการพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองที่ดีของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นด้านการเคารพกฎกติกาเป็นอันดับแรก นั้นเพราะการเคารพกฎเกณฑ์เป็นหลักการพื้นฐานของการอยู่ร่วมกันของคนในสังคมโดยปกติสุข ไม่ว่าจะเป็สังคมใดหรือประเทศใด การอยู่ร่วมกันของคนเป็นจำนวนมากในสังคมต้องอาศัยกฎระเบียบกติกาของสังคม ซึ่งคนในสังคมนั้น ๆ จำต้องเรียนรู้กฎกติกาของสังคม พร้อมทั้งต้องมีความรับผิดชอบต่อสังคมส่วนรวมนั้นคือ ต้องยอมรับและปฏิบัติตามกฎเกณฑ์กติกาทางสังคม

2. ผลการศึกษาแนวทางการพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองที่ดีของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2 สรุปประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ 14 แนวทาง และมีผลการประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของแนวทางโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ดังนี้

องค์ประกอบด้านเคารพกฎกติกา มี 3 แนวทาง ดังนี้ 1) ควรมีการส่งเสริม สนับสนุนการเคารพกติกา เคารพกฎหมายให้กับนักเรียนโดยใช้กิจกรรมและวิธีการที่มีความหลากหลาย 2) ควรส่งเสริมให้ครูผู้สอนจัดกิจกรรมการเรียนรู้ทุกรายวิชาให้มีการบูรณาการการส่งเสริมความเป็นพลเมืองดีด้านการเคารพกฎกติกาของชุมชนและกฎหมายบ้านเมือง และ 3) ครูผู้สอนควรมีการสอดแทรกความเป็นพลเมืองดีด้านการเคารพกฎกติกาในกิจกรรมต่างๆในสถานศึกษา สอดแทรกและบูรณาการในการจัดการเรียนรู้ในทุกรายวิชา สอดคล้องกับยุทธศาสตร์พัฒนาการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง พ.ศ. 2553-2561 (สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, 2560) ที่ได้กำหนดคุณสมบัติของความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยที่เกี่ยวกับเคารพกฎหมาย กติกาและมีความรับผิดชอบต่อสังคมว่า 1) เคารพกติกา เคารพกฎหมาย ใช้กติกาในการแก้ปัญหา ไม่ใช่กำลัง และยอมรับผลของการละเมิดกฎหมาย และ 2) รับผิดชอบต่อสังคม ตระหนักว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของสังคม กระตือรือร้นที่จะ รับผิดชอบต่อ และร่วมแก้ไขปัญหาสังคมโดยเริ่มต้นที่ตนเอง และสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง (2565) ที่ได้สรุปผู้เป็นพลเมืองที่ดีต้องมีคุณลักษณะการเคารพกฎกติกาของสังคม โดยเคารพและปกป้องสิทธิและเสรีภาพของตนเองของผู้อื่นของชุมชน และสังคมส่วนรวมโดยไม่ให้ผู้ใดล่วงละเมิด ขณะเดียวกันตนก็ต้องไม่ละเมิดผู้อื่น

องค์ประกอบด้านเคารพสิทธิผู้อื่น มี 3 แนวทาง ดังนี้ 1) ควรมีการจัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับหลักการปกครองในระบอบประชาธิปไตย การปกครองโดยกฎหมาย ระบบการแบ่งแยกอำนาจ ระบบการเลือกตั้ง และการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน 2) ควรสนับสนุน ส่งเสริมให้สถาบันครอบครัว ชุมชน

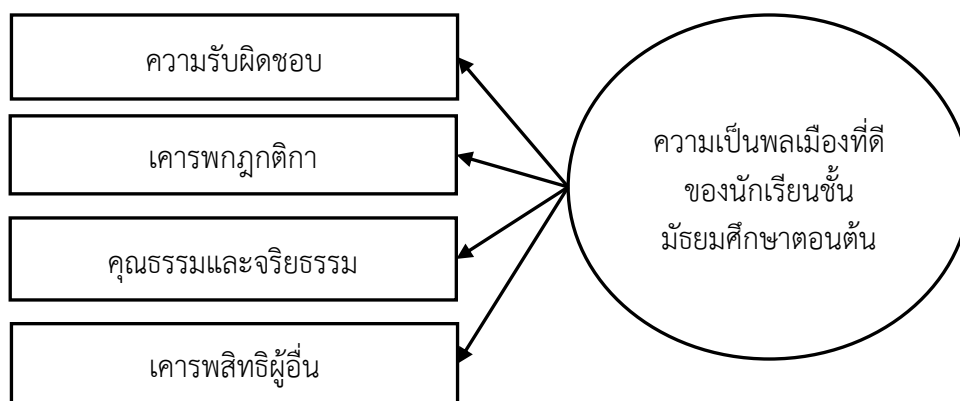
ตลอดจนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ เช่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เข้ามามีส่วนร่วมในการเสริมสร้างความ เป็นพลเมืองของผู้เรียนด้านการเคารพสิทธิ การเคารพผู้อื่น การรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น และ 3) ครูผู้สอนควรมีการสอดแทรกความเป็นพลเมืองดีด้านเคารพสิทธิผู้อื่นในกิจกรรมต่างๆ ในสถานศึกษา สอดแทรกและบูรณาการในการจัดการเรียนรู้ในทุกรายวิชา สอดคล้องกับคณะกรรมการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยตามวิถีรัฐธรรมนูญ (2559) ที่กล่าวถึง การเคารพสิทธิผู้อื่นในระบอบประชาธิปไตย ทุกคนเป็นเจ้าของประเทศ ทุกคนจึงมี สิทธิเสรีภาพ แต่ถ้าทุกคนใช้สิทธิเสรีภาพโดยคำนึงถึงแต่ประโยชน์ของตนเอง หรือเอาแต่ความคิดของตนเองเป็นที่ตั้ง โดยไม่คำนึงถึงสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น หรือไม่สนใจว่าจะเกิดความเดือดร้อนแก่ผู้ใด ย่อมจะทำให้เกิดการใช้สิทธิเสรีภาพที่กระทบกระทั่งกันจนกระทั่งไม่อาจที่จะอยู่ร่วมกันอย่างผาสุกต่อไปได้ การใช้สิทธิเสรีภาพในระบอบประชาธิปไตยจึงจำเป็นต้องมีขอบเขต คือ ใช้สิทธิเสรีภาพได้เท่าที่ไม่ละเมิดสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น “พลเมือง” ในระบอบประชาธิปไตยจึงต้องเคารพสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น และจะต้องไม่ใช้สิทธิเสรีภาพของตนไปละเมิดสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น และสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง (2565) ที่ได้สรุปผู้เป็นพลเมืองที่ดีต้องมีคุณลักษณะการเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ได้แก่ การยอมรับนับถือและเคารพในความเป็นคนของตนเอง และผู้อื่นพร้อมทั้งปฏิบัติต่อกันในฐานะคนเหมือนกัน ไม่ดูหมิ่นเหยียดหยามกัน

องค์ประกอบด้านความรับผิดชอบ มี 3 แนวทาง ดังนี้ 1) ควรมีกิจกรรมหรือกระบวนการจัดการเรียนรู้ ส่งเสริม สร้างความตระหนักให้นักเรียนมีความรับผิดชอบต่อตนเอง ต่อผู้อื่น ต่อครอบครัว และต่อสังคม 2) ผู้บริหารสถานศึกษา ครู ควรมีลักษณะและพฤติกรรมเป็นต้นแบบของการมีความรับผิดชอบต่อ และ 3) ควรมีการจัดการเรียนรู้เสริมสร้างความเป็นพลเมืองด้านความรับผิดชอบด้วยการเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจ การเสริมสร้างทัศนคติที่ดี การสนับสนุนให้มีการลงมือปฏิบัติ การส่งเสริมให้มีการประยุกต์ใช้ และประเมินผลพฤติกรรมอย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร (2559) ที่กล่าวถึงคุณสมบัติสากลของความเป็นพลเมือง คือ รับผิดชอบต่อตนเองและพึ่งตนเองได้ระบอบประชาธิปไตยคือระบอบการปกครองที่ประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจสูงสุดของประเทศ ประชาชนในประเทศจึงมีฐานะเป็นเจ้าของประเทศ เมื่อประชาชนเป็นเจ้าของประเทศ ประชาชนจึงเป็นเจ้าของชีวิต และมีสิทธิเสรีภาพในประเทศของตนเอง ระบอบประชาธิปไตยจึงทำให้เกิด หลักสิทธิเสรีภาพ และทำให้ประชาชนมี อิสรภาพ คือ เป็นเจ้าของชีวิตตนเอง “พลเมือง” ในระบอบประชาธิปไตยจึงเป็นผู้ที่รับผิดชอบต่อตนเองและพึ่งตนเองได้ ไม่ยอมตนอยู่ภายใต้อิทธิพลอำนาจ หรือภายใต้ “ระบบอุปถัมภ์” ของผู้ใด และสุگیر สมอนา (2558) ที่กล่าวถึงพลเมืองดีว่า คือ ผู้ที่มีความรับผิดชอบต่อบ้านเมืองและสังคม พึ่งตนเองได้โดย ปราศจากการครอบงำของผู้ปกครอง คิดและลงมือทำอย่างสร้างสรรค์เพื่อประโยชน์สาธารณะ และสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2559) ที่ได้สรุปผู้เป็นพลเมืองที่ดีต้องมีคุณลักษณะความรับผิดชอบต่อตนเอง ต่อผู้อื่น ต่อสังคมและประเทศชาติ ได้แก่ การมีจิตสำนึกสาธารณะ ทำหน้าที่ของตนเองในฐานะสมาชิกของสังคมใช้หลักประชาธิปไตยในการมีส่วนร่วมทางการเมืองและแก้ปัญหาสังคมยอมรับเสียงข้างมาก และเคารพสิทธิของเสียงข้างน้อย

องค์ประกอบด้านคุณธรรมและจริยธรรม มี 5 แนวทาง ดังนี้ 1) ควรมีการส่งเสริมและจัดทำหลักสูตรความเป็นพลเมืองที่ดีของนักเรียนด้านการมีคุณธรรมและจริยธรรม 2) ควรมีการส่งเสริม สนับสนุนทักษะชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงให้กับนักเรียน 3) ควรควรมีกิจกรรมเพื่อส่งเสริม สนับสนุนให้นักเรียนได้ร่วมงานอาสาสมัคร งานบำเพ็ญประโยชน์ งานสาธารณกุศล และการมีจิตสาธารณะ 4) ควรจัดทำหลักสูตรความเป็นพลเมืองที่ดีของนักเรียนด้านการมีคุณธรรมและจริยธรรม และ 5) ควรส่งเสริมให้ครูผู้สอนจัดกิจกรรมการเรียนรู้ทุกรายวิชาให้มีการบูรณาการการส่งเสริมความเป็นพลเมืองดี สอดแทรกหลักคุณธรรม

จริยธรรม และหลักศาสนา รวมถึงหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง สอดคล้องกับสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2559) ได้อธิบายถึงความเป็นพลเมืองด้านพฤติกรรมหรือความประพฤติที่ดีงามว่า เป็นผู้มีคุณธรรม จริยธรรม ซื่อสัตย์สุจริต ขยัน อดทน รู้จักเสียสละ ช่วยเหลือเกื้อกูล ไม่นิ่งดูดาย บำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ คำนึงถึงการมีส่วนร่วม มีสำนึกของการพัฒนา ทั้งการพัฒนาตนเอง ชุมชน สังคมและประเทศชาติ และองค์สมบูรณ (2562) การสร้างความเป็นพลเมืองที่ดีว่า ควรพัฒนาคุณลักษณะของผู้เรียนให้เป็นผู้ที่มีคุณธรรมและจริยธรรมประพฤติตนที่มีความเป็นอยู่อย่างพอเพียง ดำเนินชีวิตอย่างประมาณตน มีเหตุผล รอบคอบ ระมัดระวัง รวมทั้งใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับผู้อื่นด้วยการไม่เบียดเบียนผู้อื่น มีความซื่อสัตย์สุจริต จะต้องเป็นผู้ที่ประพฤติตรงตามความเป็นจริง ทั้งทางกาย วาจา ใจ และยึดหลักความจริง ความถูกต้องในการดำเนินชีวิต มีความละเอียด และเกรงกลัวต่อการกระทำผิด มีจิตสาธารณะ จะเป็นผู้ให้และช่วยเหลือผู้อื่น แบ่งปันความสุขส่วนตน เพื่อทำประโยชน์แก่ส่วนรวม เข้าใจ เห็นใจผู้ที่มีความเดือดร้อน อาสาช่วยเหลือสังคม

คุณลักษณะของพลเมืองที่ดีของผู้เรียนเป็นประเด็นที่สำคัญที่ทุกหน่วยงานต้องให้ความสำคัญ แต่หน่วยงานหลักที่สำคัญที่จะพัฒนาหรือสร้างความเป็นพลเมืองที่ดีได้มากที่สุด คือ สถานศึกษา นั่นเพราะสถานศึกษานอกจากจะมีภารกิจหลักคือการจัดการศึกษาแล้ว สถานศึกษายังถือเป็นสถาบันทางสังคมที่จะช่วยพัฒนาให้คนเป็นพลเมืองดี สถานศึกษาจึงต้องกำหนดจุดเน้นการพัฒนาผู้เรียน คือ ปลูกฝังจิตสำนึกและเสริมสร้างความเป็นพลเมืองไทยและพลโลก ในด้านความรักชาติ เทิดทูนพระมหากษัตริย์ส่งเสริมการปกครองระบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ทนุบำรุงศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม โดยองค์ประกอบที่สำคัญในการพัฒนาความเป็นพลเมืองที่ดีของนักเรียนประกอบด้วยองค์ประกอบ 4 ด้าน ได้แก่ 1) ความรับผิดชอบ 2) เคารพกฎกติกา 3) คุณธรรมและจริยธรรม และ 4) เคารพสิทธิผู้อื่น แสดงดังภาพที่ 2

แผนภาพที่ 2 องค์ประกอบความเป็นพลเมืองที่ดีของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 ผลการศึกษาสภาพปัจจุบันคุณลักษณะความเป็นพลเมืองที่ดีของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นสรุปด้านเคารพสิทธิผู้อื่นมีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ดังนั้นสถานศึกษาและสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา จึงให้ความสำคัญอย่างเร่งด่วนในการพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองที่ดีด้านเคารพสิทธิผู้อื่น โดยมีการจัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับหลักการปกครองในระบอบประชาธิปไตย การปกครองโดยกฎหมาย ระบบการเลือกตั้ง มีการ

สนับสนุนและส่งเสริมให้สถาบันครอบครัว ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เข้ามามีส่วนร่วมในการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองของผู้เรียนด้านการเคารพสิทธิ และมีการสอดแทรกความเป็นพลเมืองที่ดีด้านเคารพสิทธิผู้อื่นในกิจกรรมต่างๆ ในสถานศึกษา สอดแทรกและบูรณาการในการจัดการเรียนรู้ในทุกรายวิชา

1.2 ผลการศึกษาสภาพที่พึงประสงค์คุณลักษณะความเป็นพลเมืองที่ดีของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นด้านเคารพกฎกติกา มีค่าเฉลี่ยสูงสุด และความต้องการจำเป็นด้านเคารพกฎกติกา มีค่าดัชนีความต้องการจำเป็นสูงสุดเช่นเดียวกัน ดังนั้นสถานศึกษาและสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจึงควรริบดำเนินการพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองที่ดีของนักเรียนด้านเคารพกฎกติกา โดยใช้กิจกรรมและวิธีการที่มีความหลากหลาย การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ทุกรายวิชาให้มีการบูรณาการการส่งเสริมความเป็นพลเมืองที่ดีด้านเคารพกฎกติกาของชุมชนและกฎหมายบ้านเมือง และมีการสอดแทรกความเป็นพลเมืองที่ดีด้านเคารพกฎกติกาในกิจกรรมต่างๆ ในสถานศึกษา สอดแทรกและบูรณาการในการจัดการเรียนรู้ในทุกรายวิชา

1.3 ผลการวิจัยค้นพบแนวทางการพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองที่ดีของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ประกอบด้วย 14 แนวทาง สถานศึกษา หน่วยงานทางการศึกษาสามารถนำแนวทางดังกล่าวไปประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องกับความต้องการจำเป็นในการพัฒนาของแต่ละแห่ง ตามความเหมาะสม

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษารูปแบบการพัฒนาความเป็นพลเมืองของนักเรียนของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2

2.2 ควรมีการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองที่ดีของนักเรียนของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2

2.3 ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยเกื้อหนุนต่อการพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองที่ดีด้านการเคารพสิทธิผู้อื่นของนักเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). *การจัดการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมือง*. Retrieved on January 3, 2021 from: www.moe.go.th/moe/upload/news20/FileUpload/21432-6446.pdf.

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2559). *ภาคประชาชนเข้มแข็งเมื่อประชาชนเป็น "พลเมือง"*. กรุงเทพฯ: สถาบันอนาคตศึกษาเพื่อการพัฒนา (IFD).

คณะกรรมการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยตามวิถีรัฐธรรมนูญ. (2559). *การถอดบทเรียน “แบบอย่างที่ดีในการเสริมสร้างความเป็นพลเมือง : มิติในประเทศและมิติของอาเซียน*. กรุงเทพฯ : สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.

ชัยยศ จิณรัตน์. (2565). *แนวทางการพัฒนาปัจจัยองค์ประกอบความเป็นพลเมืองดีให้มีผลต่อประชาสังคม* แนวใหม่. *วารสารพุทธปรัชญาวิวัฒน์*. 6 (2), 241-252.

ธงชัย สมบูรณ์. (2562). *รัฐชาติ : การศึกษาและการสร้างความเป็นพลเมืองที่ดี*. *วารสารครุศาสตร์ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครพนม*. *วารสารครุศาสตร์ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครพนม*. 1 (1), 9-14.

ธัญรัช วิภาติภูมิประเทศ. (2556). *ความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของนักศึกษามหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์*. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์.

ปริญญา เทวานฤมิตรกุล. (2555). *การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง*. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์.

- วัชรินทร์ ชาญศิลป์. (2561). ความเป็นพลเมืองของเยาวชนไทย (Thai Youth's Citizenship). *วารสารรัฐศาสตร์ปริทรรศน์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์*. 5 (1), 187-209.
- สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง. (2565). *คู่มือประชาชน “พลเมืองคุณภาพ”*. กรุงเทพฯ : สำนักพัฒนาเครือข่ายการเลือกตั้ง สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง.
- สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ. (2560). *รายงานการวิจัยการศึกษาความเป็นพลเมืองของผู้เรียนในสถานศึกษาสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ*. กรุงเทพฯ: สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2559). *สภาวะการศึกษาไทย ปี 2557/2558 จะปฏิรูปการศึกษาไทยให้ทันโลกในศตวรรษที่ 21 ได้อย่างไร*. กรุงเทพฯ: วิ.ที.ซี. คอมมิวนิเคชั่น.
- สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2559). *การเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย*. กรุงเทพฯ: สำนักการพิมพ์สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
- สุนันทา ภักดิ์ไทย. (2561). *องค์ประกอบ ตัวชี้วัด และปัจจัยเชิงสาเหตุของความเป็นพลเมืองของนักเรียนอาชีวศึกษา ในโรงเรียนสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น*. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิตสาขาวิชาภาวะผู้นำการจัดการศึกษา. สุราษฎร์ธานี : บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี.
- สุภีร์ สมอนา. (2558). *ความเป็นพลเมืองของนักเรียนในโครงการโรงเรียนพลเมืองสถาบันพระปกเกล้า*. กรุงเทพฯ: สำนักส่งเสริมการเมืองภาคพลเมือง สถาบันพระปกเกล้า.
- สุวิมล ว่องวานิช (2558). *การวิจัยประเมินความต้องการจำเป็น*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่ง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- อัจฉรา อยุทศิริกุล. (2561). *การศึกษาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยของนักเรียนนักศึกษา*. มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- Cronbach, L.J. (1970). *Essentials of Psychological Testing*. 3rd edition. New York: Harper. And Row.
- Harris, C. (2010) Active Democratic Citizenship and Service-Learning in the Postgraduate Classroom. *Journal of Political Science Education*, 6 (3), 227-243, DOI: 10.1080/15512169.2010.494475